

BUDAFOK

A nyár itt nem annyira égető, mint a Belvárosban. Az esték kellemesebbek, az éjszakták hűvösebbek. Alkalmos táj az élet számára. A budafoki Dunaszakaszi ősidők óta átkelőhely volt. Kora vaskori leletek, a bükkki kultúra temetkezési szokásai, a péceli kultúra nyomai, trákok, illírek, kelta eraviszkuszok, rómaiak, germánok, szlávok hátrahagyott, megtalált emlékei, az ember élet cáfolhatatlan bizonyítékai.

Az éghajlati és a magas mézstartalmú talajviszonyok a későbbi korokban kedveztek a csonthéjas gyümölcsöknek és a szőlőtelepítésnek. A Duna közelsége még később is előnyös volt a vízigényes üzemeknek, mint a papírgyár és a hárosi falemezgyárak. És kedvezett a szállításnak is.

Bizonyára e táj kedvező adottságaiban kereshetjük okát, hogy a népvándorlás korában egymást váltó népek szívesen telepedtek ide, bár a harcok zaja napjainkig kísértett. A barbárok meg-megújuló támadásai, a Római Birodalmon belüli katonai lázadások, a tatárjárás, a török

hadjáratok, Buda ostroma, osztrák katonai megszállás, a második világháború, Buda második ostroma, hogy csak néhány állomást említsünk e vidék véres múltjából.

Budavár visszavétele és a török elleni 16 éves felszabadító harcok után elnéptelenedett táj, kiégett szőlők, gyümölcsösök, beomlott pincék, prэшázak. A határt benőtte a fű, a bozót. Az alkori földbirtokos Heissler Donát császári generális szerbeket telepít, akik néhány év alatt újból felfelenték a szőlőművelést. És ismét halott vidék... Az 1736-ban kezdődő és öt évig tartó pestisjárvány annyira megtizedelte a lakosságot, hogy a trónra lépő Mária Terézia Rajna melléki trieri, mainzi, kölni telepésekkel és felvidéki magyarokkal biztosítja a további életet. Tulajdonképpen ekkor alakul ki a község. És a szőlő marad az uralkodó. Egy 1854-es telekkönyvi bejegyzés szerint a szőlő összterülete 1117 katasztrális hold.

És egy újabb természeti csapás. Az 1881-ben kezdődő és országosan fellépett filoxéra olyan pusztítást végzett, hogy Budafokon

a szőlőnek csupán 15 százaléka maradt. Bár voltak állami intézkedések, a csapást soha többé nem heverte ki a vidék. De nem így a lakói. Az elnéptelenedett szőlőhegyeken, gyors ütemben telepítenek őszibarackot, mandulát.

S ami ellentmondásnak tűnik; a szőlőkultúra pusztulása után fellendül a borkereskedelem. A magyarázatot elsősorban az országos viszonylatban is szinte egyedülálló pincészeti lehetőségekben találhatjuk. Régi idők óta bányászták a követ, elsősorban építkezésekhez. A mészkőhegyek természetes barlangokban is gazdagok. Ezeknek a természetes és mesterséges üregeknek átlagos évi hőmérséklete 12 Celsius fok. A téli és nyári hőmérsékleti ingadozás egy-két fok és így kedvező a borok érlelésére, tárolására. A Duna szomszédsága, majd később a vasút megépítése, továbbá a fővárost a Dunántúllal összekötő főútvonal, amely Budafokon vezet keresztül, ideális és olcsó szállítási lehetőség. És még valami: az olcsó pincebérlet, a fővárosnál enyhébb borkörnyezet, a nagy vonzerő a pesti borkereskedők, vendéglősök részére. A századforduló utáni években Budafokon 302 kereskedelmi borpin-

ce működött és az ország bortermésének igen nagy hányada e pincék útján kerül piacra. Közgazdasági nyelven fogalmazva: Budafokra betört a kereskedelmi tőke.

És az ipar? Az elődök a középtők, akik a XVIII. században betelepítve erre a vidékre, az uradalmi kőbányákban, majd később az uradalomtól bérelt területen, önállóan fejtették a követ és adták el építkezésre. Az ipari fejlődés szempontjából említésre érdemesek a dunai hajómalmosok, akik a budai céhből kiválva 1817-ben alapítják az első önálló budafoki céhet. És Reiter János nevéhez fűződik az első üzemszerű ipari létesítmény, az 1716-ban alapított serfőzde. A kor színehez tartozik, hogy Budára csempészúton szállították a sört és a tanács még a bécsi udvart is megkereste panaszával. A kézműipar betelepítéssel indult Budafokon. Eleinte a földesúr és a majorsági gazdaság részére dolgoztak, s a budai, pesti céhekhez tartoztak. A budafoki ipartestület 1886-ban, a tanonciskola egy évvel előtte alakul.

Az első gyár, a svájci Haggemacher Henrik 1873-ban épített sörgyára. A fejlődésnek lendülést adott az 1881-es, ipartámogató törvény, amely

15 éves adómentességet biztosít az új üzemeknek. 1882-ben Törley József pezsgógyárat alapít. Ezt követte Keglevich István gróf konyakgyára, a Francois Lajos és társa pezsgógyár, az Unió Általános Gyufagyár, a Budafoki Villamosság Rt, a Budafoki Zománcdénygyár és még hosszan sorolhatnánk az üzemeket, bizonyítva az ipari fejlődést. De talán beszédesebb szám, hogy 1920-ban a kisiparosokkal együtt 647 ipari vállalat volt Budafokon, s az összlakosságnak már csupán 4 és fél százaléka őstermelő.

A századfordulóra a parlagon heverő szőlőterületeket parcellázzák. A telkek aránylag olcsók, s az 1896-ban megépített Ferenc József-híd (ma Szabadság-híd), s az 1899-ben induló HÉV-járat közvetlen kapcsolatot teremt a fővárossal. Felgyorsul az ipari munkásság kiáramlása Budapestről. *Koncentrált ipar, koncentrált ipari munkásság. Szervezettség az egyik oldalon, szervezkedés a másikon is.*

A távolabbi múlthoz ízeletül: 1849-ben Budafok (akkor még Promontor) zsellérnépe Ráckevére vonul, hogy megvállassza országgyűlési követét, Nyári Pál személyében, aki a leghaladóbb híve volt a nemzeti függetlenségért folyó harcnak. És 86 évvel később, 1935-ben, az ipari

választásokon a Szociáldemokrata Párt *egyedül több szavazatot kapott*, mint a másik három párt összesen.

Az első szervezett sztrájkot a kádárok robbantották ki, 1890-ben. Kezdetben, akárcsak másutt is, szakmai szervezetek alakultak, de 1907-ben a biai főszozababíró már azt jelenti a főispánnak: „Jelentem, hogy járásunkban szocialista munkásmozgalmak úgyszólván csak Budafok közösgben voltak az elmúlt évben. A közösgben több mint ezer ipari munkás van, azok mind a nemzetközi Szociáldemokrata Párthoz tartoznak.” Nincs hely e korszak eseményeiben gazdag történetére, csupán néhány önkényes válogatás. A Tanácsköztársaság bukása után a budafoki munkásság 46 vezetőjét tartóztatták le, sokat közülük évekre internálták, s a bíróságok összesen 52 évi börtönt szabtak ki. És rá tíz évvel egy sikeres támegharc a HÉV-díjsszabás emelése ellen. A harcot a Szociáldemokrata Párt vezette, s az ügy nemcsak a vármegyét, de a kormányt is foglalkoztatta. Jellemző tény: 1935-ben a belügyminiszter húsz helyiségben engedélyezi a május elsejei ünnepeket. Budafok nem szerepel a hívsorban.

Budafok 1944. december 25-én felszabadult. 1945.

január 6-án alakult a Kommunista Párt Budafokon, a Szegmay-villában. Rá két napra átvette a város irányítását a Nemzeti Bizottság. Júniusban kezdtek meg a földosztást. 1949-ben befejeződött az üzemek államosítása. És itt érdemes megállni. Promontor mánt zsellérközség, 1739-ben nyert önálló közösgéi szervezetet. 1836-tól Budafok nevet viseli. 1926-tól rendezett tanácsú város és 1950-től az ország fővárosának **XXII. kerülete**.

De nemcsak nevében, közigazgatási státusában is mérhető a változás. A kerület épületeinek több mint a fele 50 évnél idősebb és 250 lakásra jut egy fürdőszoba. Ha ehhez hozzávesszük, hogy 1947-ben még 300 barlanglakás létezett Budafokon, több mint ezer lakóval, akkor bizony még sokáig nem mondható megoldottnak e gond. Felépült a kísérleti lakótelep, s a mai éves szaporulat 210 lakás. A kerület más pontjain is épül és tervezik a lakótelepet, de a gond még sokáig gond marad a tanácsnál. Arról sem feledkezhetünk el, hogy e település múltjában tervszerű városfejlesztés nem volt. Szűk udvarok, összszűfolt házsorok, szeszélyesen görbülő keskeny utcák jellemzik. Itt egy korszerű város kialakítása nagy-

szabású bontás nélkül elképzelhetetlen. Ez történik most az új városközpont építésénél. A közművek helyzete sem megnyugtató. Nemcsak az elavult csövek felújítása sürgető, de új víztárolók építése is, a megnövekedett fogyasztás miatt. Ezzel függ össze a csatornázás múltból örökölt, nagyfokú elhanyagoltsága. Nemcsak a korszerű városrendezés sürgeti ezt a munkát, de a kerület földrajzi helyzete is. A nagyrészt hegyoldalba épült város utcáinak a lejtése több helyen 100 méterenként 3 és fél métert is esik. A lezúduló csapadék nagy kárt okoz a házakban, kertekben, utakban. Talán a közlekedést sikerült leginkább megoldani. A Fehérvári útról átívelő vasúti felüljáró, a korszerűtlen HÉV felcserélése villamossal, több autóbuszjárat ma már szorosan összeköti a kerületet a belső városrészekkel. A korszerűség újabb állomása a földgáz körvezeték, ami nemcsak olcsóbb tüzelést jelent, de a kerület levegőjének tisztaságát is védi.

Sokáig nem mondható el, hogy minden gond megoldódott. A hajdani Budafok mégis olyan fejlődés alatt áll, amiről az ősök az öreg temetőben sohasem álmodtak.

Pesold Ferenc